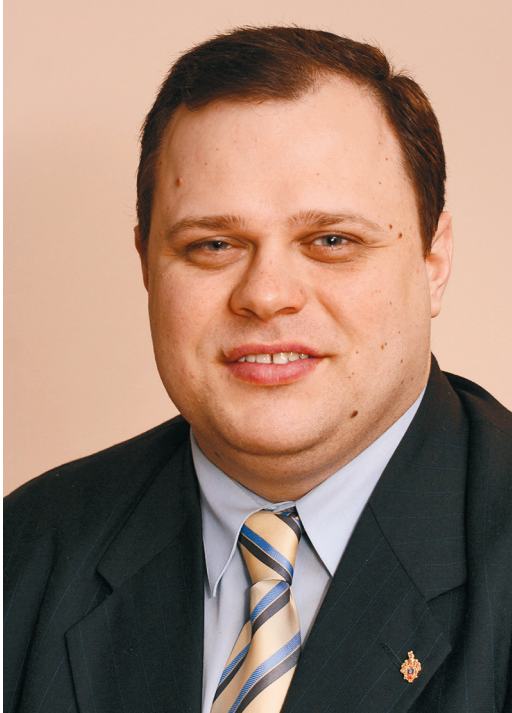

НОВІТНЄ ВИДАННЯ з перегляду судових рішень у порядку цивільного судочинства

Р. О. Стефанчук

доктор юридичних наук, професор, член-кореспондент Національної академії правових наук України, професор кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права

Ю. В. Білоусов

кандидат юридичних наук, доцент, завідувач кафедри цивільного права та процесу Хмельницького університету управління та права

Зміни до цивільного процесуального законодавства, що внесені Законом України «Про судострій і статус суддів», загалом відображають прагнення законодавця наблизитись до міжнародно-правових стандартів здійснення правосуддя. Проте

окремі положення апеляційного та касаційного проваджень цивільного судочинства, що потребують удосконалення, залишилися поза увагою законодавчого органу держави.

Низка пропозицій по вдосконаленню процедур перегляду судових рішень суда-

ми контролюючих інстанцій була розроблена доцентом кафедри цивільного процесу Національної юридичної академії України імені Ярослава Мудрого К. В. Гусаровим. Наукова праця вийшла у світ напередодні прийняття Верховною Радою Закону України «Про судоустрій і статус суддів». Однак багато положень зазначеної монографії не втратили актуальності і при набранні чинності вказаним нормативним актом.

Цінність видання проявляється не лише в дослідженні вітчизняного цивільного процесуального законодавства щодо перегляду судових рішень в апеляційному та касаційному порядкух. Зміст монографії дозволяє зробити висновок про те, що автор поставився до її підготовки сумлінно, використовуючи новітні досягнення науки цивільного процесуального права, матеріали вітчизняної судової практики і судової статистики, а також практики Європейського суду з прав людини. Робота була б недосконалою і без використання наукових праць таких видатних вчених-процесуалістів, як І. М. Зайцева, С. Ю. Каца, В. В. Комарова, К. І. Комісарова, В. А. Кройтора, Д. Д. Луспеника, П. Я. Трубнікова, М. Й. Штефана, В. В. Яркова. Автор монографії по-новому підійшов до вивчення вказаної тематики через призму функцій правосуддя у цивільному процесі (насамперед його контрольної функції) та міжнародно-правових стандартів доступності правосуддя у цивільних справах при перегляді судових рішень зокрема.

Заслуговує на підтримку авторська точка зору відносно структури правосуддя по цивільних справах та галузевого «забарвлення» функцій цивільного судочинства. Слід підтримати і пропозиції К. В. Гусарова щодо вдосконалення стандартів доступності правосуддя у процедуру перегляду судових рішень.

У другому та третьому розділах монографії автор дослідив, на перший погляд, стандартні питання, котрі розглядаються при характеристиці вказаних проваджень цивільного судочинства. Але в роботі характеризуються з урахуванням конституційно-закріпленої гарантії апеляційного та касаційного оскарження судових рішень такі питання, як суб'єкти права на оскарження, об'єкти оскарження і т. зв. «процесуальні фільтри».

Достатньо аргументована точка зору про те, що правом оскарження наділене, по суті, невизначене коло осіб. Це пов'язано із закріпленням у Цивільному процесуальному кодексі України правилом: із апеляційною чи касаційною скаргами на судові рішення може звернутись будь-яка особа, яка суб'єктивно вважає своє право порушеним. Тобто апеляційні чи касаційні суди не вправі, згідно із законодавчими приписами, відмовляти особі у праві на судовий захист при прийнятті скарги та призначенні справи до розгляду на тій підставі, що судовим рішенням не закріплено права, свободи чи обов'язки цієї особи. Тому автор цілком логічно доводить необхідність удосконалення процесуально-правового статусу та процедури оскарження судових рішень з боку осіб, які не брали участі у розгляді справи, але суд вирішив питання про їхні права та обов'язки.

При характеристиці апеляційного провадження досить цікавими та несподіваними є висновки К. В. Гусарова відносно необхідності вдосконалення і приведення до норм ЦПК України окремих положень Постанови Пленуму Верховного Суду України «Про судову практику розгляду цивільних справ в апеляційному порядку» від 24 грудня 2008 р. № 12. Це стосується передусім встановлення у вказаному документі правил відмови у прийнятті апеляційної скарги, які не закріплені у нормах цивільного процесуального права.

Характеризуючи моделі вітчизняної апеляції та касації, К. В. Гусаров приходить до висновку про існування у цивільному процесі України повної апеляції та касації. Тому науковець пропонує обмежитись при розгляді зазначених скарг лише їх доводами та межами оскарження. Існуючі законодавчі положення про можливість та необхідність у деяких випадках виходу за межі апеляційної чи касаційної скарг призводить, на думку автора монографії, до порушення диспозитивних засад і повертає судочинство до з'ясування об'єктивної істини по справі незалежно від заявлених вимог та наданих доказів. Винятком у цьому контексті може служити перевірка законності чи обґрунтованості рішень по справах окремого провадження, де вирішуються питання в багатьох випадках про юридичний стан особи, яка в силу певних вад не в змозі, можливо, самостійно та належним чином реалізувати гарантоване Конституцією України право на оскарження судового рішення. Йдеться про визнання особи обмежено недієздатною чи недієздатною, про надання особі психіатричної допомоги у примусовому порядку і про деякі інші. У таких випадках суд, на думку К. В. Гусарова, зобов'язаний сприяти громадянам у встановленні законності та обґрунтованості судового рішення відносно затвердження певного юридичного статусу громадянина, враховуючи певні публічні елементи цивільного процесу.

Обґрунтовуючи необхідність запровадження «процесуальних фільтрів» у касаційне провадження, автор праці відзначає, що реалізація у національному законодавстві України обмеження касаційного оскарження, виходячи з ціни позову, сприятиме позбавленню зацікавлених осіб права оскарження судових рішень. Це суперечить ст. ст. 55, 124, п. 8 ч. 2 ст. 129 Конституції та ст. 13 ЦПК України. Слід визнати справедливим і те, що об-

меження в оскарженні судових рішень не відповідає ст. 13 Конвенції про захист прав людини та основоположних свобод. Вказана норма закріплює право кожного, чиї права та свободи було порушено, на ефективний засіб юридичного захисту в національному органі навіть за умови, якщо таке порушення було вчинене особами, які здійснювали свої офіційні повноваження. Крім того, в монографії доводиться необхідність реформування повноважень судді-доповідача суду касаційної інстанції, оскільки на сьогодні вказана посадова особа фактично наділена повноваженнями щодо вирішення справи по суті одноособово. А це суперечить колегіальним засадам діяльності суду касаційної інстанції.

Монографія містить багато інших цікавих і аргументованих висновків щодо перевірки судових рішень в апеляційному та касаційному порядках. Вважаємо, що праця К. В. Гусарова буде корисною для застосування в навчальному процесі, у правозастосовчій практиці та при законодавчому вдосконаленні апеляційного і касаційного проваджень цивільного судочинства.